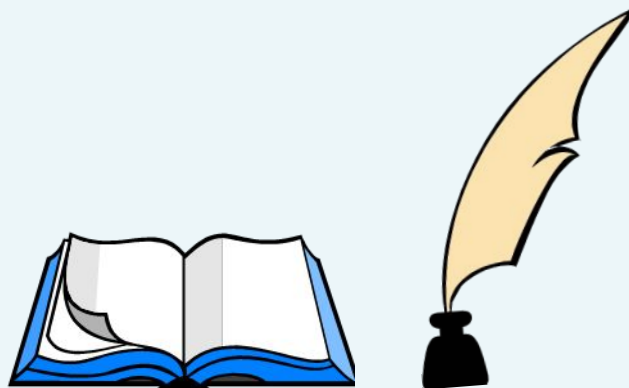

Урокан ц1е:

Ц1ердешнийн
суффиксаш.

Технологически карта

- **Класс:** 5 « А »
- **Тарахь:** 15.04.15.
- **Предмет:** НОХЧИЙН МОТТ.
- **Урокан ц1е:** Ц1ердешнийн суффикса
1амийнарг карладаккхар.
- **Урокан тайпа:** Довзийтаран урок
- **Урокан кеп:** Тобанашкахь болх, шаьш беш
болу болх, кхолларалин болх.
- **Урокан г1ирс:** учебник, ручка, тетрадь,
кехаташ, слайдаш.
- **УМК:** В.А. Янгульбаев, Ж.М.Махмаев

Х1оттош долчун хьесап (гайтамаш) (Урокан

1алашонаш):

Предметни (Кхеторан): Ц1ердешнийн суффиксех лаьцна кхетам балар.

Метопредметни (Кхиоран 1алашо): Ц1ердешнех 1амийнарг карладаккхар, т1еч1аг1дар. Юкъара а, долахь а ц1ердешнаш, цхьаллин а, дукхаллин а терахь, ц1ердешнийн грамматически классашца, ц1ердешнийн дожарш, легар. Дешархойн хаарш к1оргдар, шордар. Берийн ойла дешаран т1еерзор.

Личностни (Кхетош - кхиоран 1алашо): Шен матте болу безам кхиор.

Урокан кхайкхам: Ненан мотт хаар-х1оранне декхар!

*Нохчийн Республикан
Президентан*

Указ

11.05. 2007 ш. Собыжа – гIала № 207

*Нохчийн мотт Iалашбаран, кхидIа
шарбаран, кхиоран, нохчийн культура
кхиорехь, къоман баишхалла ларъярехь цо
лело маъIна лакхадаккхаран Iалашонца:*

*«Нохчийн республикехь меттанийн
хьокъехь» долчу Нохчийн Республикан
законна куьг яздина апрелан
25-гIа де –Нохчийн меттан де
дIакхайкхо».*

*Нохчийн Республикан Президент Р.А.
Кадыров*

Предложения - дожарийн кэпе х¹итгаде

- **Мотт** вай лар ца бахь, цуьнан сий ца дахь, вайн кьоман сий а дужур ду. (М. Сулаев)

- **Метт....** сий, вайн сий ца дайна,
Т1еман лар юьлуйтуш хийца,
Дитина сий дайша, дедайша! (Кибиев М.)

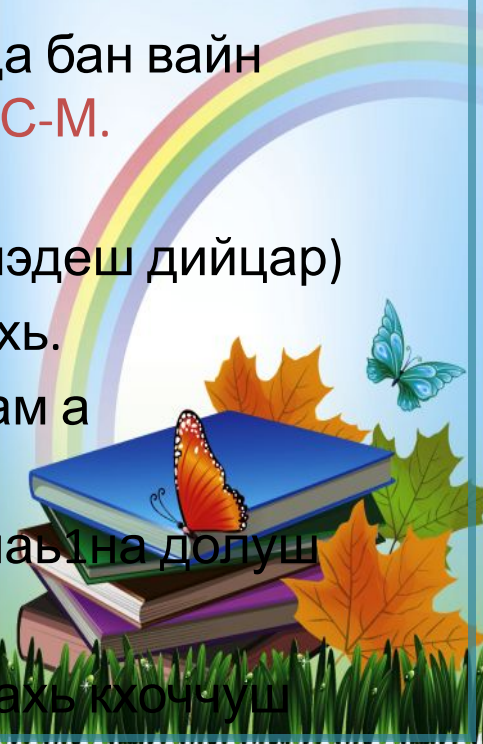
- **Матт....** шера хилар дац коьртаниг, говза хила веза.

- **Матт...** вайна 1амадо назманаш ала, 1амадо биц ца бан вайн наной, дай. 1амадо бохург дан Сийлахьчу Дала... (С-М. Гелагаев).

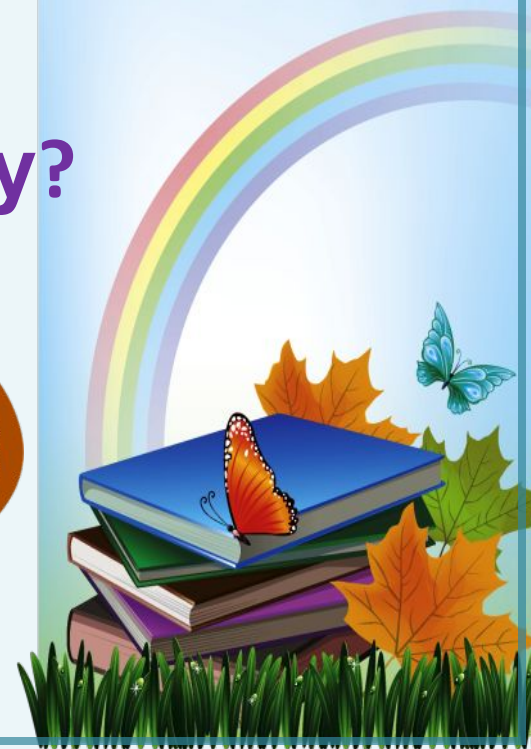
Матт... мух-мухха а хилар (кхечу меттан дешнех издеш дийцар)
– мух-мухха а ойлаяр ду: билгалза, гергарчу хьесапехь.
Хьайн **матт....** айпаш ца дохуш, хастам а, сий-лерам а д1алоцунна.

- Шен махке болу бакъ безам, шен **матт...** бацахь, маь1на долуш бац (К. Паустовский).

- Нохчийн **матт....** хаза а, хьалдолуш а мотт бац, нагахь кхоччуш

- Стенах олу ц1ердош?
- Муха хуьлу ц1ердешнаш?
- Ц1ердешан маса терахь ду?
- Ц1ердешнийн грамматически классах лаьцна х1ун хаьа шуна?
- Ц1едешнийн маса легар ду?
- Ц1ердешнийн маса дожар ду?

Кластер

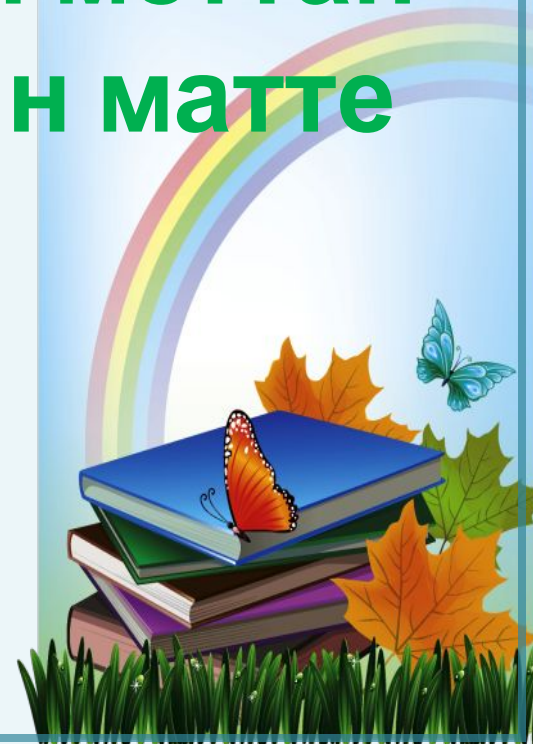
- МОТТ -
- Ц1ердош
- Юкъара ц1е
- Кхетам болуш
- Цхъаллин терахь
- 6 класс
- -аца
- 1 – ра легар
- Ц1ерниг
- дожар
- Схъадалаза

Оьрсийн маттера т1еэцна дешнаш муха яздо?

- Д1аеша текст. Оьрсийн меттан дешнаш гочде, нохчийн матте дохуш.

Массо а хҮманна духе кхиа гҮрташ, бераша шегачу **вопросам**, вуно **хорошо** кхеташ, сурт хҮоттош, отвечал **лора** воккхачу стага.

Цо им дуйцура: бук, дуб, липа, ель, береза... муьлха дечигаш ю, они мича коьчалшна мега а.

– ... ЭҮгаза жима марҮал хачо а, кагдан а, птиц баннаш дохо а мегар дац, диканаш, – хьобхура лесник берашна...

Муха хадор дара кортош тҮе **зеленые** генаш-Үаш хьобкхуш: «Марша доҮийла шу, тхан **друзья!**» -- бохуш санна, хьестало марҮалш. Гечдир дарий ткья **природа** дог хьобстуш, зевнечу эшаршца шайн **жизнь** хестош декачу олхазаршна бохам бича?..

Айхья хъайна таллам бе

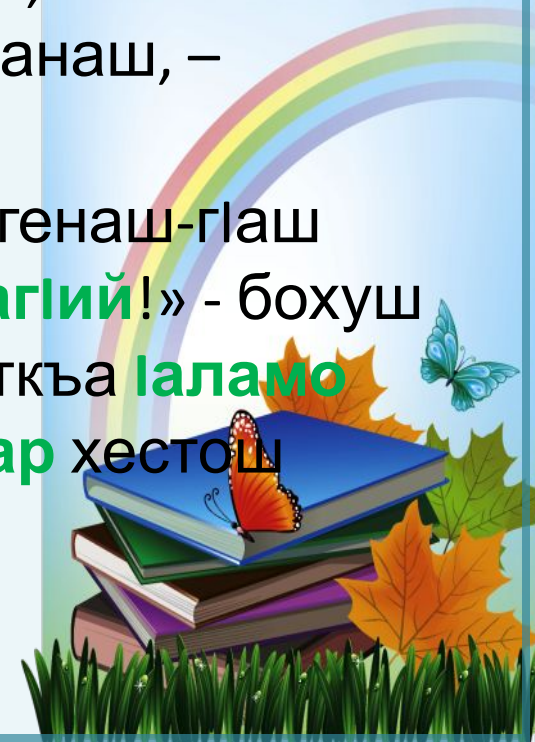

Массо а хлуманна духе кхиа глрташ, бераша шега дечу **хаттаршна**, вуно **дика** кхеташ, сурт хлоттош, **жопаш** лора воккхачу стага.

Цо **царна** дуьйцура: **поп, наж, хьегі, база, дакх...** муьлха дечигаш ю, **уьш** мича коьчалшна мега а.

– ... Эглаза жима маргал хадо а, кагдан а, **олхазарийн** баннаш дохо а мегар дац, диканаш, – хьоьхура **хьуьнхочо** берашна...

Муха хадор дара кортош тле **баьццара** генаш-глаш хьоькхуш: «Марша догийла шу, тхан **доттагий!**» - бохуш санна, хьестало маргалш. Гечдийр дарий ткъа **лаламо** дог хьоьстуш, зевнечу эшаршца шайн **дахар** хестош декачу олхазаршна бохам бича?..

Дешан х1оттаман дакьош дагалаца

Дешхьялхе

Орам

Суффикс

Чаккхе

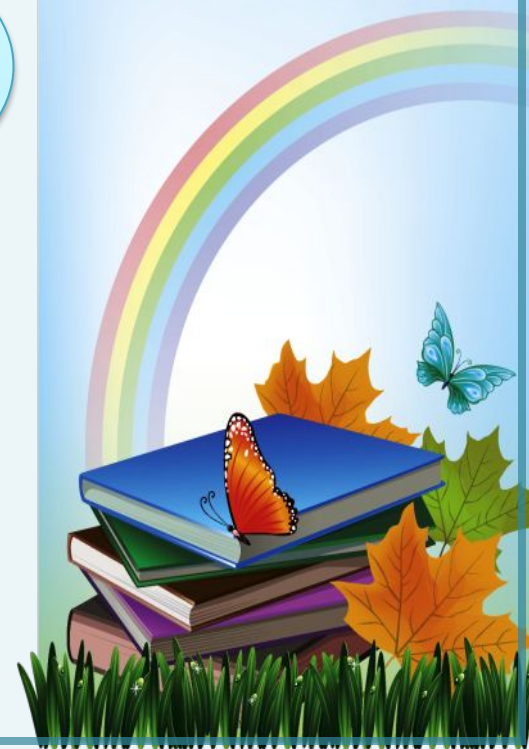

Физмиот

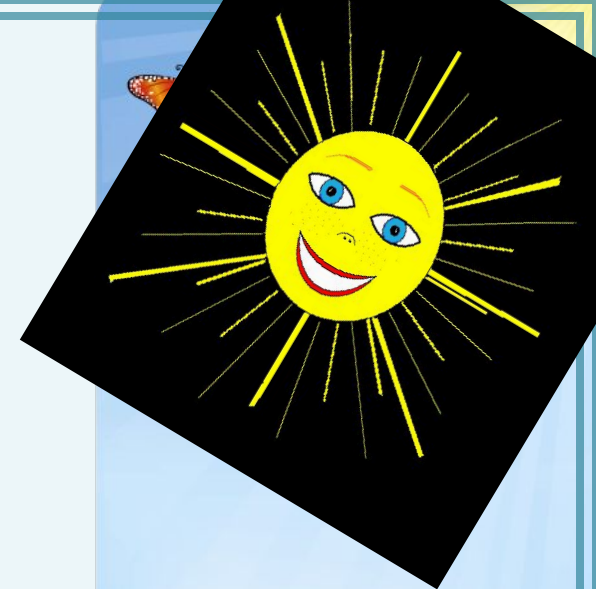
Дагахь хаа деза

Суффикс
дешан дакъа
ду.

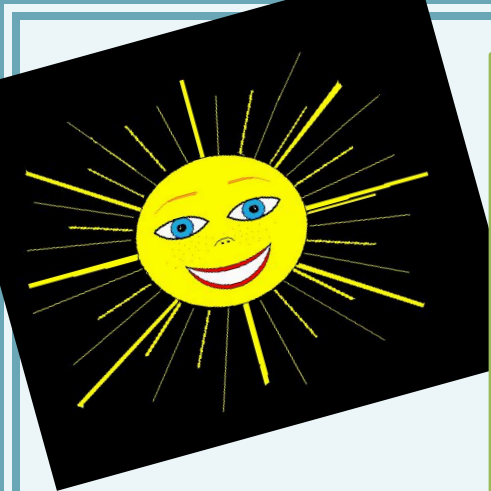
Ц1ердешнийн
суффиксаш
екъало шина
декъе

*Дешнийн кеп
хийцаран*

**Дош
кхолларан**

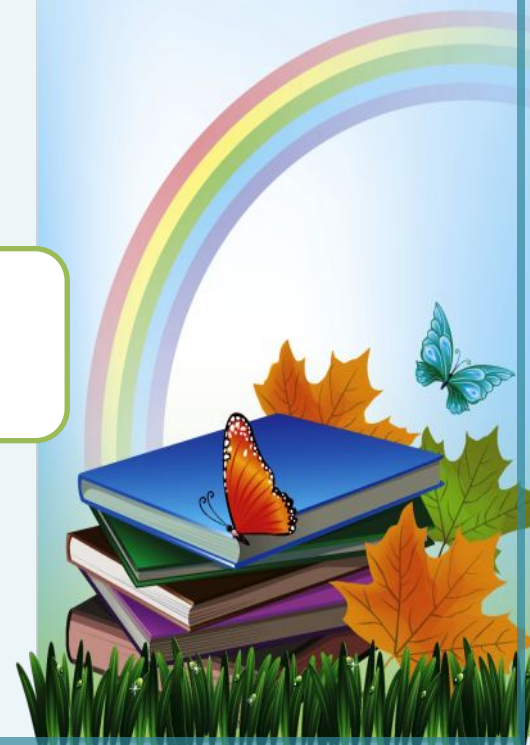

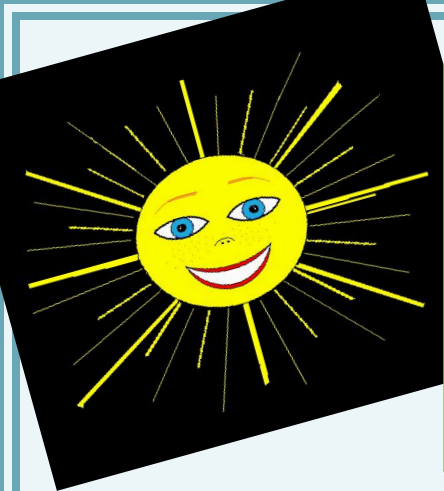
***Кеп хийцаран
суффиксаш
дукхахьолахь
жималла гойту***

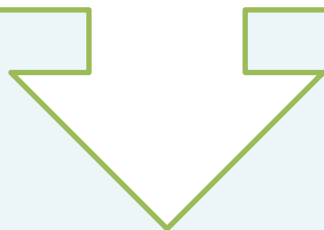
**Масала: сара – сараг, ц1а –
ц1елиг,**

**Дош кхолларан
суффиксаша
дешнашна керла
маъ1на ло.**

**Масала: зурма –
зурманча, Атаг1а –
атаг1хо**

1амийнарг т 1еч 1аг 1дар

**Ч1ерийлецархо,
Хьелийозархо
Иччархо
Зурманча
Мангалхо**

Діадеша кицанааш

**Лахара далийна кицанааш
т1адамийн метта суффиксаш
яхка**

- *Аьлла.... дети делахь а, ца аьлла... деши ду.*
- *Дика лула... веш... а тоьлла*
- *Аьхка 1иллина..... 1ай идда.*
- *Сиха.... – сонта, собор – кхета..*

Айхъа хъайна таллам бе

- Лахара далийна кицанаш т1адамийн метта суффиксаш яхка
- Аьлла**рг** дети делахъ а, ца аьлла**рг** деши ду.
- Дика лула**хо** веш**ел** а тоьлла
- Аьхка 1иллина**рг** 1ай идда.
- Сихал**лла** – сонта, собор - кхетам**м**

Шаьш бинчу балхана мах хадabo суьрташца.

5

Ас тахана дика болх бира, са цхьа
г1алат дацар!

4

Ас тахана болх бира, амма кхин а
балур бу аьлла хета суна!

3

шорта

Суна тахана хало да
къа хьoьгур ду!

*«Вота мел йоккха елахъ а, цуьнан тата хезар
дац, нагахъ иза тухуш стаг вацахъ, Тилма мел
кIорга делахъ а адамашна хуур дац, иза дуьйцуш
а, Тамош а стаг вацахъ».*

АНАГРАММАШ

мекха

нах

къолам

рама

углар

нал(акха хъакха)

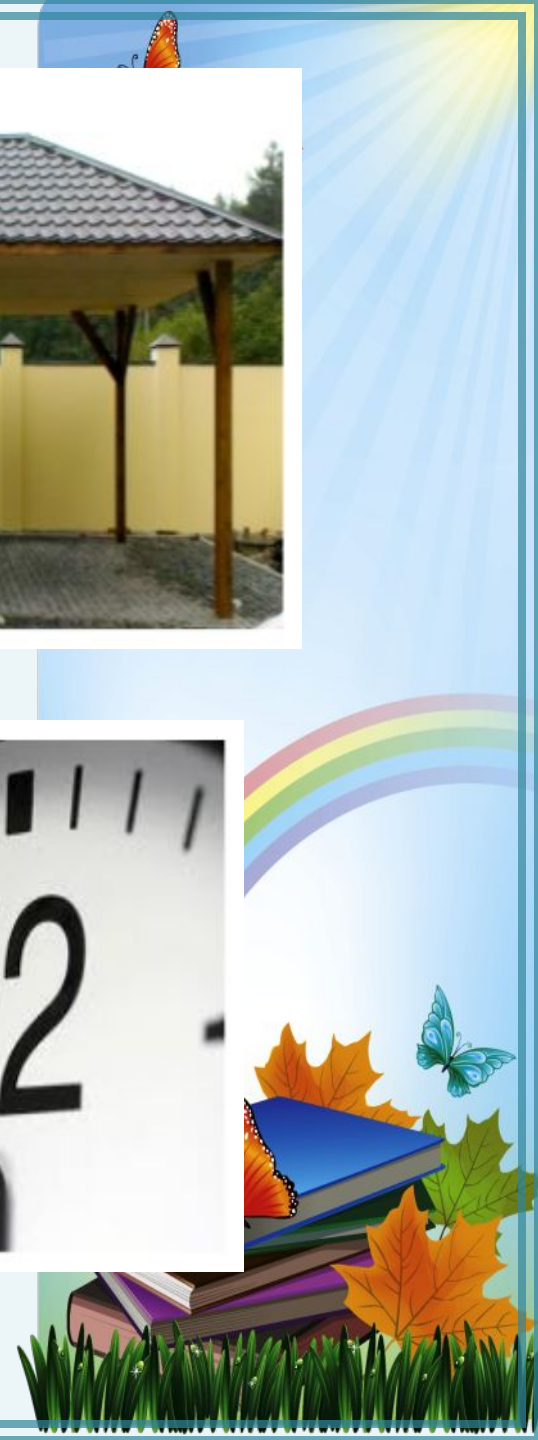
Баркалла!

*Аш тахана дика
болх бира!*

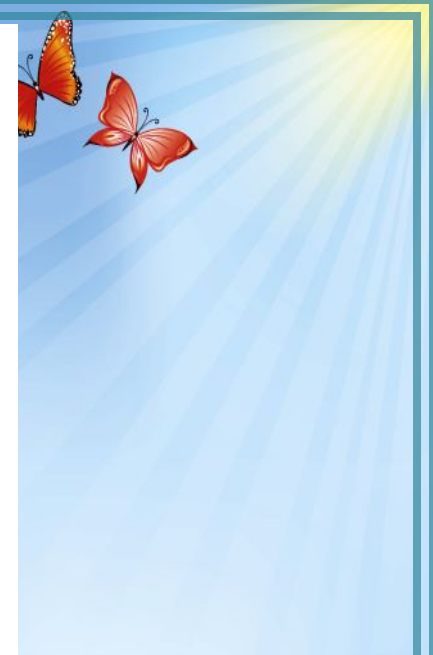

Copyright © 2011
Dynamilis.com

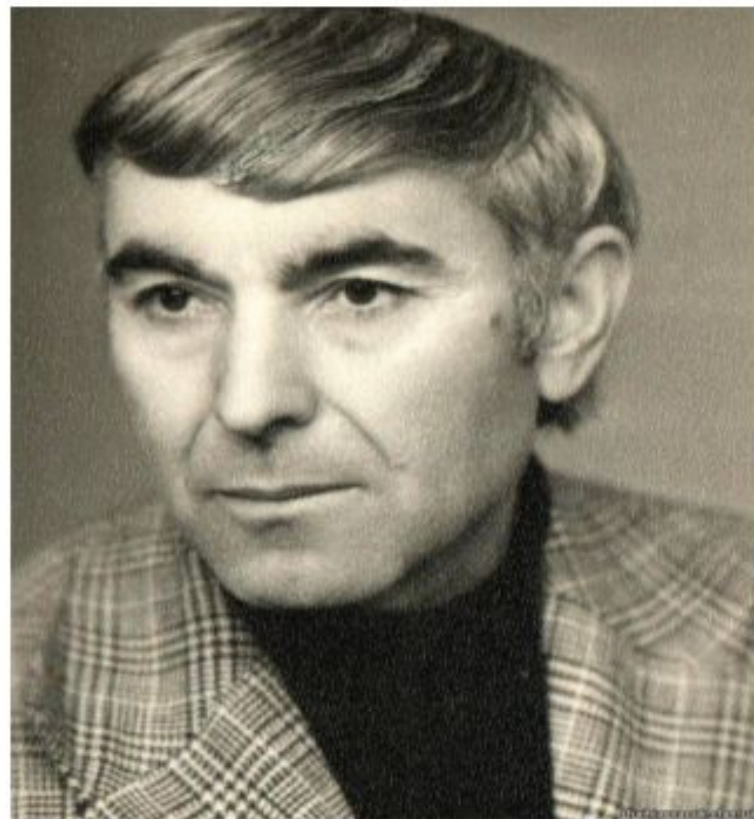

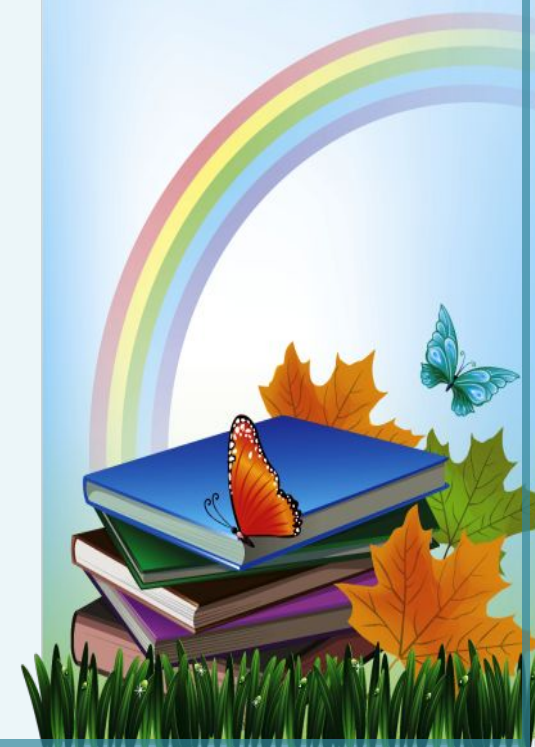

*«Йист йоцу х1орд санна,
Бу хьуна шорта
Ша хууш волчунна
Вайн нохчий мотт...»*

Шайхи Арсанукаев

Ціахъ бан болж:

ТАЛАНТ И ЗНАНЯ - ЯРКИЙ СВЕТ, БЕЗ НИХ ИЗ ТЬМЫ ИСХОДА НЕТ.
А. РАДАКИ

